

6.7.2020

תמיכות ישירות בחקלאים לפני ביטול מכסים כחלק מחיזוק ביטחון המזון בישראל

הפורום הישראלי לתזונה בת קיימא

1. אנו מברכים את משרד האוצר על כוונתו לפעול להוזלת המזון בישראל. עם זאת, אנו מוטרדים מההשלכות האפשריות של המתווה הנוכחי של הצעת המחליטים לרפורמה במכסים ובתמיכות לחקלאות על הייצור החקלאי המקומי, בריאות הציבור והביטחון התזונתי הלאומי לישראל. אנו חוששים שהמתווה הנוכחי יפגע בהנגשת מזון בריא לצרכנים ביציבות ולאורך זמן שהינה חיונית לחוסנה התזונתי של ישראל.
2. אין ספק כי למדינת ישראל דרושה רפורמה חקלאית מקיפה, אך רפורמה כזו צריכה להיעשות בדרך של תהליך מובנה הבוחן את כל הצרכים בליווי ועדה רב משרדית, ובשיתוף נציגי ציבור. הפורום הישראלי לתזונה בת קיימא, גוף מומחים בלתי תלוי ששם לו למטרה לקדם מערכת מזון מקיימת וביטחון תזונתי אישי ולאומי לישראל תוך הסתמכות על נתונים וכלים מדעיים, ישמח לקחת חלק בגיבוש מתווה כזה.
3. אנו סבורים שביטול מכסים על תוצרת חקלאית המתבצע לפני גיבוש תכנית תמיכות רחבה לחיזוק הייצור המקומי עלול להוביל לקריסה של ענפי חקלאות מרכזיים ולסכן את ביטחון המזון הלאומי של מדינת ישראל ותושביה. סיכון זה מתגבר בתקופת חוסר הוודאות של משבר הקורונה, המתרחש במקביל לסיכונים של משברי אקלים ומגיפות הפוקדים את העולם בתכיפות ועוצמות הולכות וגדלות. יוזכר שביטחון מזון, כפי שנוסח כבר בועידת המזון ברומא ב-1999, מבוסס על מספר היבטים שאף אחד מהם לא יכול לבוא על חשבון האחר, וכל רפורמה חייבת להבטיח את כולם – זמינות מזון בכמות מספקת ובאיכות מתאימה, נגישות האזרחים למזון הדרוש להם, ניצול יעיל של המזון באמצעות תפריט בריא, מים נקיים, תנאי סניטציה וטיפול רפואי, ויציבות הנגישות למזון בכל עת, כולל בעיתות של משבר פתאומי.
4. אנו סבורים כי רפורמה בחקלאות בישראל שתספק רשתות ביטחון לחקלאים היא אכן חיונית, אך ביטול מכסים יוכל להתבצע רק לאחר הבטחת התמיכות בחקלאים בבסיס תקציב המדינה, באופן הולם ורב שנתי. אסור שרפורמה בחקלאות תיעשה בדרך של מחטף, אלא בדרך של תהליך מובנה בליווי ועדה רב משרדית שתכלול נציגים ממשרדי האוצר, החקלאות, הבריאות, הכלכלה, הרווחה והגנת הסביבה, ובשיתוף נציגי ציבור, אשר תבחן את מכלול ההשלכות ותבטיח ביטחון תזונתי לאומי לכלל התושבים באופן בר קיימא. הרפורמה צריכה להתייחס לא רק למחירי המזון המידיים, אלא גם להיבטים מרכזיים נוספים כמו הצורך להבטיח אספקה של תוצרת טרייה מקומית ובריאה לאורך זמן, לעודד מעבר לענפי חקלאות מקיימים, לחזק את מעמד ויציבות החקלאים, לקדם את בריאות הציבור ולהפחית את נטל התחלואה הכרונית, כמו גם לצמצם את הנטל הסביבתי.
5. אספקה מקומית של מרבית התוצרת החקלאית הטריה היא אבן יסוד בביטחון המזון של ישראל. ביטחון המזון ארוך הטווח של ישראל דורש כבר עתה היערכות לתהליכים של שינוי אקלים המתבטאים בתופעות קיצון של מזג אוויר במקביל לעליה מתמשכת בטמפרטורות וביובש בשטחי חקלאות נרחבים, המשפיעים גם על אספקת וסחר המזון בעולם. בנוסף, קיימת בישראל גם רגישות נוספת לאירועים בלתי צפויים המשפיעים על יכולת אספקת המזון כמו תקופות לחימה, אסונות טבע ופלישת מזיקים. כל אלה עשויים לגרום למכפיל סיכונים לחשיפת אוכלוסיית ישראל לחוסר ביטחון תזונתי לאומי, למשכי זמן ארוכים יחסית לתקופות אליהם מכוון מלאי המזון לשעת חירום של ישראל. משברים עולמיים חופפים

6.7.2020

יכולים להגדיל את הסיכון לעליית מחירי המזון וירידה בנגישותו, והעדר חקלאות מקומית מפותחת וחסונה בישראל, חושף את אוכלוסייתה לסיכון של אי ביטחון תזונתי אישי ולאומי בעתיד הנראה לעין. בנוסף, מהלכו הלא צפוי של משבר הקורונה מגדיל כיום את הסיכון להגבלות סחר עקב עצירת יצוא ממדינות, או עיכובים בנתיבי סחר ימי שיכולים להתרחש ללא התראה מוקדמת.

6. גם אם בישראל לא התרחשו עד כה במשבר הקורונה הגבלות יבוא משמעותיות בפועל, במשבר כזה המתבטא בתנודתיות וחוסר וודאות, הרגישות לאירועים בלתי צפויים מקבילים רק גוברת. בהתאם לכך, המצב הנוכחי מחייב תפיסה והיערכות של שגרת חירום לביטחון המזון, וחיזוק יכולת האספקה העצמית ככל האפשר. ביטול מכסים, ללא מתן תמיכות ראויות למגדלים שיבטיחו שימור היקף מספק של גידול מקומי עלול לפגוע משמעותית בענפי גידול מקומיים שחזרתם לפעילות אינה תהליך מהיר ופשוט, עד כדי חוסר יכולת אספקה במקרה של פגיעה עתידית ביבוא מסיבות שאינן תלויות בנו.

7. יתר על כן, רפורמה בחקלאות בישראל חייבת לקדם גידול **מקומי** של ליבת התזונה הים תיכונית המבוססת על ירקות ופירות, קטניות, שמן זית, ואגוזים למיניהם, המומלצת ע"י משרד הבריאות לתושבי ישראל. מגיפות ההשמנה והסוכרת, כמו גם מחלות לב וסרטן, הן בראש ובראשונה תולדה של צריכה גבוהה של תזונה אולטרא מעובדת ושל צריכה עודפת של חלבון מהחי על חשבון חלבון מזין יותר מהצומח. מכאן ברור שהאינטרס של בריאות הציבור וכלכלת ישראל הוא להנגיש סל בריא מקומי, ולהשתמש בתמיכות הישירות ככלי לעידוד יצור מקומי ואיכותי של מוצרי חקלאות בריאים הנצרכים בחסר - פירות, ירקות, קטניות, שמן זית ואגוזים.

8. תמיכות ישירות לחקלאות מקובלות ברוב מדינות העולם כדרך הנכונה לחיזוק החקלאות, וגם נדרשות מישראל ע"י ה-OECD. תמיכות אלו נעשות בדרך כלל תוך ראייה רחבה שאינה מוגבלת רק לתמיכה בסיסית לכל דונם עבור החקלאי, אלא גם לתמיכה מקבילה בסל מגוון של פעילויות כמו השקעות, שיווק, אספקת מים, תמיכה בשימור קרקע ואגרואקולוגיה, שמירת שטחים פתוחים ומשאבי טבע, תוך התייחסות פרטנית לצרכים של ענפי החקלאות השונים.

9. בראיה ישראלית יש נושאים יחודיים רבים המחייבים תמיכה מערכתית כדי לאפשר אספקה מקומית סדירה במחיר תחרותי, כמו מים, עובדים זרים, חיזוק המו"פ והקמת שוק סיטונאי שימנע תלות ברשתות השיווק, כשיש לזכור, כי האשם המרכזי במחירי הירקות והפירות הגבוהים בישראל אינם המכסים או החקלאים. נתוני הלמ"ס מראים היפרדות ופער הולך וגדל בין המחיר לצרכן והמחיר ליצרן בשני העשורים האחרונים, ועבודות של משרד הכלכלה והחקלאות מראות רווחיות כפולה ויותר בפירות וירקות בהשוואה למוצרים אחרים ברשתות השיווק. עוד יש לזכור שרפורמות קודמות לביטול מכסים בענפי החקלאות לא הובילו בהכרח לירידת מחירים משמעותית לצרכן, שכן עיקר הרווח גולגל לעתים קרובות לכיסיהם של היבואנים והמשווקים. מעבר לכך, לא קיימת עדיין בישראל תכנית אב לאומית למזון לפיה ניתן לבחון את הצרכים הנוכחיים והעתידיים של ביטחון המזון הלאומי, שיתבסס לא רק על כמויות אלא גם על האיכות התזונתית הנדרשת, וקידום תכנית כזו חייב להיות בסיס לכל תכנון עתידי.

10. אנו משוכנעים כי רפורמה חקלאית בישראל מחייבת עבודת מטה רחבה בשיתוף משרדי ממשלה נוספים פרט למשרדי האוצר והחקלאות. רק מתווה מערכתי מקיף יוכל להיות אפקטיבי הן לטווח הקצר והן לטווח הארוך, ויאפשר גם מתן תשובות למתארים שונים של מצבי חירום. מדובר בתהליך מורכב וחיוני לביטחון המזון הלאומי, ואנו קוראים להימנע מצעדים נמהרים וחד צדדיים של ביטול מכסים עד לגיבוש מתווה כזה. כמו כן, כל מתווה כזה חייב להיות מלווה בהקצאת מקורות כספיים יציבים וארוכי טווח למימושו, פן נעמוד מול שוקת שבורה בעת משבר בלתי צפוי בעתיד הקרוב. מומחי הפורום הישראלי לתזונה בת קיימא ישמחו ליעץ וללוות מקצועית מתווה שכזה.

6.7.2020

בברכה

ד"ר דורית אדלר

ד"ר מורן בלושטיין

ד"ר עופר מנדלסון

ד"ר אסף צחור

ד"ר נועם צ'חנובסקי

ד"ר חיים חביב

ד"ר אלון שפון

ד"ר סיגל טפר

ד"ר יעל קופרמן